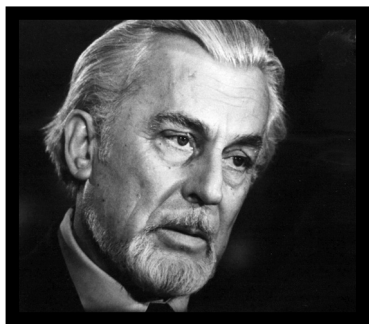


ПРОЩАЙ, МОЛЬФАРЕ СЛОВА!



19 вересня 2016 року зупинилося серце Романа Івановича Іваничука, Героя України, депутата Верховної Ради першого скликання, патріота, який проголосував за Незалежність України. Пішов за обрй письменник, чий творчий доробок став окрасою української літератури, вивів її на вищі реєстри в осмисленні духовного і соціального буття нашого народу протягом останнього тисячоліття. І щем цієї втрати аж ніяк не зменшують слова Майстра: “Я написав усе, що хотів написати”.

Народився Р. Іваничук 27 травня 1929 року в селі Трачі на Косівщині, краї, що здавна чарував своєю красою природи і особливо красою гідних людей. Бібліотека батька – сільського вчителя – стала для нього першим живодайним джерелом. За його ж наполяганням після Коломийської гімназії вступив на геологічний факультет Львівського університету, але зрозумів, що то не його стежа, і покинув навчання, рік вчителював і врешті вступив на філологічний факультет того ж ВНЗ. Та через рік його виключили за відмову вступити до комсомолу і неодмінну вишиванку у святкові дні. Три роки армійської служби – і відновлення у вузі, перші публікації в альманахах, журналі “Жовтень”, після закінчення філфаку (1957) п’ятирічне вчителювання, викладання української мови і літератури в с.Щирець Львівської області. Виходить книжка новел “Прут несе кригу” (1958), потім ще три збірки, високо оцінені критикою і колегами. Тоді ж, після шкільних уроків, і почала писатися трилогія “Край битого шляху” (1964), яку закінчив у Львові, працюючи редактором прози журналу “Жовтень”. Молодий хлопчина, шукач істини в центрі цього твору, а саме письмо колишнього новеліста набуває епічного духу.

1968 рік був знаковим для української літератури. Вийшли “Собор” О. Гончара, “Диво” П. Загребельного, “Неопалима купина” С. Плачинди і Ю. Колісниченка. “Мальви” Р. Іваничука – твір про час передгроззя, “золотий вік” (1638–1648 рр.), стосунки України з Кримським ханством, ординські набіги, зламані людські долі, яничарство і патріотизм... Підданий нещадній ідеологічній критиці, особливо ж за “надмірний патріотизм”, і вилучений з бібліотек роман повернувся в Україну через двадцять років. Але “Мальви” розійшлися, їх читали, передаючи один одному, а от роман “Журавлиний крик”, також закінчений у 1968 році, був “законсервований” теж на 20 років. А твір цей про останні місяці Запорозької Січі, панорамне зображення тодішнього політикуму і соціуму, пронизаний гірким відчуттям поразки збройних методів і пошуком шляхів інших – в освіті, в пробудженні народу. Недаремно одним із героїв твору постає філософ Григорій Сковорода.

У часи розгрому роману “Мальви” до Р. Іваничука звернувся відомий фольклорист Г. Нудьга з пропозицією, на відміну від компартійної історії України, створити художню – цикл із десяти романів, яку спрагли до правди люди будуть читати. І автор пише роман “Черлене вино” (1976), де в основі – захист Олеського замку, останньої фортеці Галицько-Волинського князівства (1431 р.), а один із героїв твору, Осташко Каліграф, постає своєрідним історіографом рідного краю.

У романі “Манускрипт з вулиці Руської” (1979) письменник постає “художнім реставратором” (В. Дончик) життя Львова кінця XVI–XVII ст. з усіма його складнощами і суперечливостями. Роман просто вражає життєвим

нуртуванням, багатомірністю зображення, синтезом реалістичного з містичним. Як найкращий роман року “Манускрипт з вулиці Руської” Р. Іваничука отримав премію А. Головка.

Назвавши Р. Іваничука мольфаром Слова, мав на увазі не тільки чудове володіння саме словом, а й те, що він, як мольфар, не міг з'явитися до людей таким, яким був рік тому чи й учора. У нього немає творів, схожих один на одного, кожний із них – інакший композиційно, з іншою стильовою палітрою, тональністю оповіді, іншими авторськими ракурсами погляду на героїв. Роман “Вода з каменю” (1982) – ніби й розповідь про одного з “Руської трійці” будителів, Маркіяна Шашкевича, і водночас дослідження росточків національного відродження у Львові, та і по всій Західній Україні на початку XIX ст. Доля другого з будителів, Івана Вагилевича, постане в романі “Саксаул у пісках”, який буде написаний значно пізніше.

У романі “Четвертий вимір” (1982) Р. Іваничук через четвертий вимір для письменника (не для математика!) – пам'ять – воскресив долю Миколи Гулака – друга Тараса Шевченка, його однодумця, висланого на Кавказ за участь у Кирило-Мефодіївському товаристві. Уперше постала перед читачами його титанічна робота в багатьох галузях науки. І недаремно цей глибокий інтелектуальний роман був удостоєний Шевченківської премії 1985 року. Ніби розрізавши історію народу по вертикалі, поєднавши три часові пласти – часи Данила Галицького, епоху Івана Франка і наше сьогодні, Р. Іваничук у романі “Шрами на скалі” (1987) показав нам велич духу Івана Франка, його духовне провідництво. Як зауважив сам автор, ніби підготовлене й виховане Скорододою, Котляревським, Шевченком, Франком, у 1918 році вийшло на передній край нове покоління борців, що вже взяло у руки зброю і зробило національний збройний здрив 1 листопада 1918 року. Про це роман “Бо війна – війною” (1989), в основі якого – доля рідного дядька Р. Іваничука Михайла Іваничука, видатного вченого-географа, розстріляного в 1937 році. А що народ зброю вже не випускав з рук, боровся за Незалежність в УПА – в романах “Вогненні стовпи” (2006) і “Торговиця” (2012).

А був ще роман “Орда” (1992), де катастрофа – поразка під Полтавою, знищення Батурина і початок безпросвітної доби України, коли завойовницька орда у вигляді карликів увірвалася у людські душі. На жаль, як яничарство у “Мальвах”, так сидять вони, ці карлики, і в деяких українцях, як сидить ренегатство навіть у чільниках нашої держави – про це повість “Ренегат” (1993). І дві повісті біблійної тематики “Смерть Юди” (1994) і “Євангеліє від Томи” (1995) – то пошук морального імперативу особистості, коли “вічні теми” в роки становлення України стають на диво актуальними.

Ще 1993 року в книжці “Благослови, душе моя, Господа...” і пізніше, в автобіографічній повісті “Дороги вольні і невольні” (1999) Р. Іваничук розповів про свій життєвий і творчий шлях і ніби продовжив оповідь і про літературу, і про себе в книжці-інтерв'ю “Світ піймав мене, і я тим тішуся” (2014). Справді, світ літератури піймав його на цілих 60 років, доробок – ціла бібліотека книжок, де “піймані” автором цілі художні світи різних століть нашої історії.

А попрощався з нами Роман Іваничук книжкою “Серед повені книг. Записки бібліофіла: про книги і про себе” (2016), де провів, як Х. Л. Борхес, мандрівку стелажми своїх книжок, світом своєї бібліотеки.

Отримано 26 вересня 2016 р.

*Анатолій Шпиталь
м. Київ*